

Л. В. Волошин

БОРИС ДРОБОТЮК: ЕСТАМПНА ГРАФІКА ТА ЕКСЛІБРИСИ

Сторінки статті знайомлять з митцем, у доробку якого – сотні творів естампної графіки, екслібрисів і книжкових ілюстрацій. При створенні їх художник виявив своє оригінальне обдарування, кращі риси творчої індивідуальності.

The pages of the article are acquainted with an artist, in reserve of which – hundred works of estampnoi graphic arts, book-plates and book illustrations. At creation their artist exposed the original gift, the best lines of creative individuality.

Борис Дроботюк – ім'я, уже достатньо відоме в українській графіці, знане з чисельних виставок в Україні та поза її межами. Своєю творчістю він репрезентує ту розвою лінію в сучасній львівській графіці, яка за характером образної поетики тяжіє до пісенно-ліричної, народно-фольклорної традиції. З цією традицією його пов'язує не тільки напрямок авторських зацікавлень, але й передусім специфічний характер графічного почерку, в якому наївна простодушність народного малюнка своєрідно поєднується з професійною майстерністю образного метафоричного втілення.

Сьогодні за плечима Б. Дроботюка вже поважний 30-літній шлях у мистецтві, шлях ненастанних творчих шукань і впертої, самовідданої праці. У його доробку – сотні творів естампної графіки, екслібрисів і книжкових ілюстрацій. Вони, немов маленькі новели, вводять нас у світ поетичних роздумів художника про людину, красу її почуттів та велич творчого духу, про спорідненість з усім живим навколо, з рідною землею – Україною.

Мистець вперто дошукується гармонійного ідеалу життя, у навколишній реальності бачить її високі неперехідні вартості.

«Витоки доброти, цієї первинної якості характеру Б. Дроботюка, – слушно зауважує мистецтвознавець Р. Яців, – в генетичному коді української нації, в традиціях народної моралі, які він незвичайно тонко перейняв, а вже в зрілому віці зумів відстояти і захистити. Саме ця духовна сфера життєвого досвіду стала вершиною, до якої стремів він як художник» [2].

Автопортрет

Слід відзначити ще одну істотну рису в творчому портреті Б. Дроботюка: у ньому завжди живе глибока свідомість особистого кровного зв'язку з краєм, звідки він походить, з історією його рідного Вишнівця, який у минулому був місцем яскравих і значних подій у житті українського народу.

Народився художник 5 листопада 1941 року в околицях старовинного подільського містечка Старий Вишнівець на Збаражчині. Виростав серед прекрасної природи, у народному середовищі, яке зберігало свої вироблені віками багаті національні традиції та своєрідний етнокультурний колорит. У Вишнівці, де, здається, кожен камінь нагадував про велике історичне минуле тієї землі, про походи Богдана Хмельницького і героїчну смерть запорізького отамана Байди-Вишневецького, про шлюб у місцевій церкві Лжедмитрія з Мариною Мнішек – усі ці відлуння далекої давнини художник жадібно вбирав у себе ще малим хлопцем, і сьогодні, уже в зрілому віці, він постійно цікавиться історією рідного краю. З гордістю розповідає, що колись у його рідному Вишнівці побували Т. Шевченко та великий французький письменник Оноре де Бальзак, а пізніше цікавилися цим містечком Павло Тичина та Максим Рильський.

У Вишнівці Борис Дроботюк спіткав свого першого наставника в мистецтві – Олександра Чернецького (1902 – 1975), забутого і майже незнаного нині художника, що мав за собою незакінчений професійний вишкіл у Краківській академії мистецтв, проте був художником високої малярської культури, тонким обсерватором природи. Невідомі нині драматичні обставини примусили цього цікавого і вдумливого художника відмовитись від мрії про високу професійну кар'єру й осісти незнаним нікому, цілковитим самотником у малому подільському містечку Старий Вишнівець. Олександр Чернецький, завваживши обдарованість хлопця, розбудив у ньому замилювання до малярства, чутливість до кольору, до барвних співвідношень у природі. Його, свого першого вчителя, Б. Дроботюк згадує завжди з особливою теплотою і вдячністю.

Згодом мрія стати художником привела Дроботюка до Вижницького художнього училища, де він у 1965–1969 роках навчався на відділі художньої обробки дерева. Тут від своїх учителів Степана Вархоли та Анатолія Скиби перейняв характерне для мистців-шестидесятників розуміння художньої форми і в першу чергу – її декоративно-синтезуючу функцію та орієнтацію на творче переосмислення в професійному мистецтві традиційної народної культури. Пізніше, навчаючись у 1971–1977 роках у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва, молодий художник лише розвинув ці художні принципи і збагатив їх новими творчими інтенціями. Якщо розглядати естампні твори Б. Дроботюка в хронологічній послідовності, можна простежити в них лінію творчої еволюції митця, поступову зміну як образних, так і технічних засобів, в якій виразно позначилися загальні тенденції та стильові шукання усієї львівської графіки останніх кількох десятиліть.

Перші графічні аркуші художника, виконані в техніці лінориту, припадають ще на часи його навчання у Вижницькому училищі. Саме тоді, у

1960-х роках, лінорит набуває широкої популярності серед художників. Податливість матеріалу, закладені в ньому можливості нових, популярних тоді монументальних, умовно-декоративних рішень захопили багатьох митців, незалежно від віку. У Львові, наприклад, у цій техніці пробують себе тоді навіть такі «чистої води» живописці, як Володимир Патик, Григорій Смольський, не кажучи вже про Олексу Шатківського, відомого й раніше своїми графічними зацікавленнями. Молодий художник на виставках у Львові й Тернополі уважно приглядався до графічних творів Л. Левицького, О. Кульчицької, Я. Музики, О. Шатківського. Під їхнім впливом сам захопився ліногравюрою. В училищі, на відділі художньої обробки дерева, уже здобув певні навички володіння інструментами різьби – від рельєфу на дереві до вгнутої різьби на лінолеумі був лише один крок.

Кращі з його ранніх робіт – «Камінний хрест», «Легенда про Черемош» яскраво ілюструють характерні прикмети раннього почерку художника – властивий йому широкий, співучий ритм ліній, нахил до узагальненого монументально-алегоричного тлумачення образів.

Поступово твори митця набувають рис, характерних для львівської графіки 60-х років, у них з'являються елементи орнаментальної стилізації, почерпнуті з арсеналу народного мистецтва. Образ мислиться художником як декоративна, ритмізована цілість на площині аркуша («Летять, ніби чайки», «Старий гуцул», «Дерево життя»).

Приблизно від середини 70-х років у графічній творчості художника намічаються нові риси. Він звертається до офорту, пробуючи, спочатку перенести в цю техніку лапідарний стиль своїх ліноритів. Витончена делікатно-чутлива техніка офорту йому довго не вдавалася, лише після впертих експериментів добився певних успіхів у цьому напрямку. Серія його виконаних аквареллю офортних натюрмортів на мотиви гуцульського народного мистецтва – це уже зрілі, технічно-вправні роботи, образність їх несе в собі вагомий етичний і естетичний зміст («Гуцульський натюрморт», «Буковинський натюрморт» та ін.).

З початком 1980-х років у творчості Б. Дроботюка настає новий етап, позначений виразною зміною стильових орієнтацій і водночас творчою зрілістю. Тепер він захоплюється новою для себе технікою літографії, яка відкриває перед ним нові виражальні можливості. Монументальні лінеарно-площинні стилізації раннього періоду поступаються місцем більш живописній розповідній манері. Ускладнюються об'ємно-просторові характеристики його композицій. Рисунок фіксує конкретність життєвих подробиць і людських типів. В умовному композиційному просторі образів нерідко поєднуються рівночасні сюжетні ситуації. Конкретні реалії життя переплітаються з метафоричними, символічними мотивами, творячи складну значеннєву структуру його графічних образів, в яких домінує м'яка живописна краса сріблясто-білого літографського рисунку. Під рукою мистця постають у цей час такі його зрілі, завершені в образному задумі твори, як «Святковий ярмарок у Косові»,

«Господар Карпатських гір», «Весілля у селі Канафости», літографські портрети художника Леопольда Левицького, композитора Івана Майчика, письменника Василя Шукшина та ряд інших.

Пригляньмося до деяких з них, щоб зрозуміти суть образної поетики художника. Характерна в цьому відношенні графічна композиція «Святковий ярмарок у Косові» (1981 р., літографія). Спокійно, неквапливо ведеться тут розповідь про барвистий косівський базар, де в метушні дрібних людських справ, гамірливих розмов, серед безлічі предметних реалій око художника спостерігає обличчя людей, їх характери і долі, фіксує яскравий колорит життя. Дещо спрощене трактування форм, зумисне скована фризова побудова композиції надають образіві нотку наївної безпосередності, наближену до виразності народного «примітиву», що психологічно збагачує його.

Б. Дроботюк. «На автобусній зупинці в Косові».
1984 р. Кол. літографія

Той самий тон тихої, розважливої розповіді про людину панує в літографському портреті Леопольда Левицького (1979 р.) – яскравої творчої особистості, одного з патріархів львівської графіки. Художник просто і скромно, але з виразним пієтетом підійшов до вирішення цього дорогого для себе образу. Пам'ятав, як колись він, ще ніким не знаний початківець, уперше виставив свої лінорити до новел В. Стефаника «Синя книжечка» та «Камінний хрест» на ювілейній виставці письменника у Львові. Леопольд Левицький тоді схвально відгукнувся про ці твори. Думка такого авторитету багато важила, і молодий художник вирішив присвятитися мистецтву графіки. І ось тепер, через багато років, як пам'ять серця – портрет відомого майстра. Поданий діловито: за що-

денною творчою роботою, занурений у звичну атмосферу майстерності, серед творів мистецтва і знарядь праці, де у вікна заглядає неповторне архітектурне обличчя рідного міста. У цьому творі художник застосовує свій улюблений прийом розкриття образу людини, поєднуючи гостру психологічну характерність портретованого з алегоричним підтекстом предметних аксесуарів.

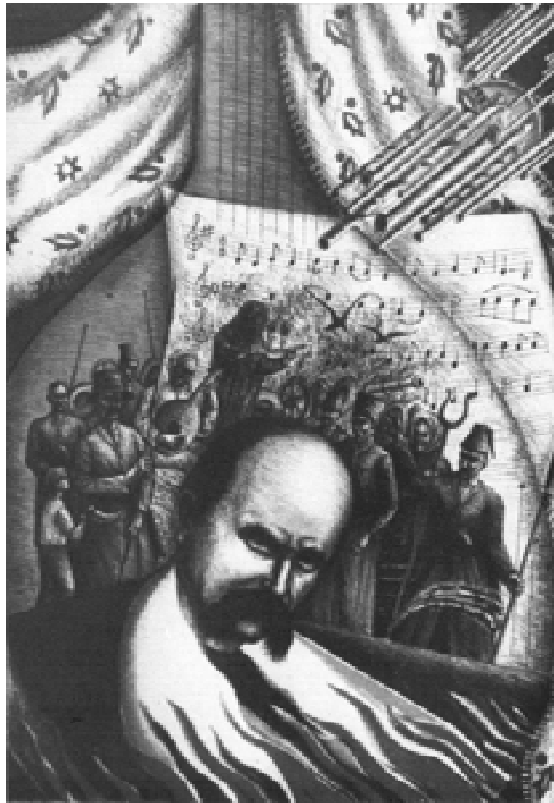
У портреті Василя Шукшина (1979 р., літографія) цей засіб набуває іншого, більш драматичного звучання. Гострий, невіддільно прямий погляд письменника, букет червоної калини на підвіконні та образ молодого лошати в бігу до далеких, ясних обріїв – цими простими алегоричними засобами виразу художник розкриває глибокий світ драматичної уяви Шукшина.

Б. Дроботюк. «Весна». Літографія, 1979 р.

Інший твір Б. Дроботюка – «Весняна ідилія» (1979 р., літографія) сприймається як своєрідна пісенна елегія на тему молодості, світлих юнацьких мрій і сподівань від життя, де мотиви розквітлої весняної природи звучать в унісон з переживаннями юної пари на порозі життєвого шляху. У цьому творі, як і в композиції «Весна» (1979, літографія), дуже виразно виступає специфічний, властивий художникові тип образного мислення. Реальність трансформується в його сприйнятті в поетичні символи та метафори, як правило, зазвичай прості і нехитрі за своєю семантикою, завжди споріднені з образним ладом сучасної пісенної лірики. Не випадково так багато його творів, особливо ранніх, виконано за мотивами сучасних популярних пісень – «Смерічка» (1969 р., лінорит),

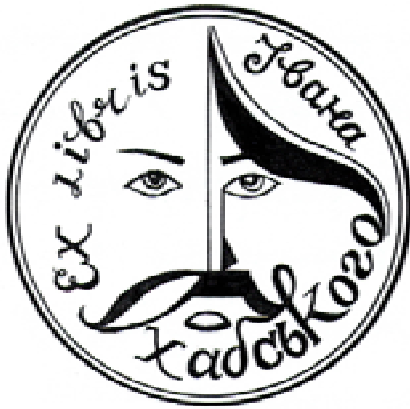
«Летять ніби чайки» (1973 р.), «Гуцулочка» (1976 р.). У них поетична інакомовність завжди тісно переплетена з реальними прикметами сьогодення. Ми впізнаємо їх у типах облич, мотивах сучасного пейзажу, у молодому, енергійному ритмі праці. Митець весь час прагне вести активний діалог із сучасністю, його творча уява постійно живиться конкретними імпульсами, актуальними подіями в житті України, як і в її історичному минулому («Апокаліпсис», 1990 р., мішана техніка; «Пам'ять голодомору в Україні», 1991 р., меццо-тинто; «Пам'яті Володимира Івасюка», 1994 р., мішана техніка та ін.). Серед естампних творів Б. Дроботюка знаходимо також ряд композицій, присвячених темі Т. Шевченка («І в звуках пам'ять озоветься», 1989 р., літографія) та драматичній долі в'язнів сталінських таборів.

Б. Дроботюк. «І в звуках пам'ять озоветься».
1989 р. Кол. літографія

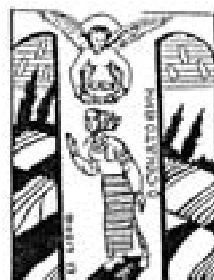
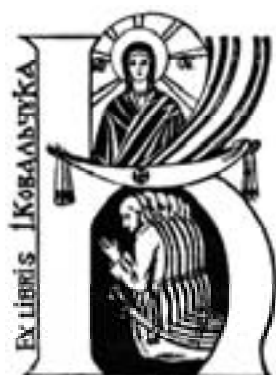
Окрему цікаву сторінку в графічній творчості Б. Дроботюка становить екслібрис – мала графічна форма, яка вимагає від художника особливої здібності, синтетичного образного мислення. Ці якості мистецького вислову він здобув ще в молодості, працюючи над монументальними рельєфами у дереві, де вимагались особлива скупість і внутрішня масштабність образів. Згодом студії в графічній майстерні у Львові лише розширили діапазон технічних

можливостей художника, його вміння працювати в розмаїтих графічних техніках – складних видозмінах офорту, у монотипії, лінориті, комбінованих техніках. Б. Дроботюк застосував усі ці засоби в своїй праці над екслібрисом, вміло виявляючи специфічну виразність і красу кожної техніки.

Жанр екслібрису останнім часом займає важливе місце в творчості митця. Екслібрис близький йому вже самою специфікою образно-графічної мови і водночас є незамінним засобом швидкої реакції на навколишню діяльність. Ось чому в екслібрисах Б. Дроботюка прочитується образне відлуння бурхливих подій нашого сучасного національно-культурного життя і нової системи вартостей. Більшість його екслібрисів присвячена відомим і популярним у наші дні діячам української культури – львівським акторам (Св. Максимчуку, Ф. Стригуну, Ю. Брилинському), музикантам (гуртові О. Кульчицького, М. Барану), письменникам (Р. Лубківському, О. Сенатович, В. Лучуку), мистецтвознавцям (Р. Шмагало, Л. Волошин, С. Стельмашуку), художникам (Д. Паруті, І. Франку, С. Ковальчуку), поетесі Л. Костенко, громадським діячам (Н. Гнатіву, В. Вітруку, В. Яворівському, М. Маричевському, М. Косіву) та іншим. Ряд своїх екслібрисів Б. Дроботюк присвячує новоствореним культурним і громадським організаціям (Товариству української мови, львівському марійському товариству «Милосердя»), акцентуючи їх національно-патріотичну значимість.

Образно-композиційна структура екслібрисів Б. Дроботюка побудована на загальнорозпізнавальних образах-знаках, своєрідних візуальних «мікрологемах» української національної історії й культури. Це, наприклад, часто вживані ним зображення чубатих козаків з люлькою або верхи на конях, українські гетьмани та давньоруські князі, старі бандуристи та дівчата у народних строях. Подекуди – це характерні архітектурні силуети Львова чи Києва, а іншим разом іконні зображення, виразно стилізовані в дусі давньоруської іконописної традиції. Окрему, досить чисельну групу становлять екслібриси, ідейно-композиційним центром яких є образ Т. Шевченка як

пророка і речника української національної ідеї. Усі ці образи вказують не тільки на ціннісні орієнтири тієї чи іншої конкретної особи (якій присвячено екслібрис), а й загалом утворюють віками сформований світ морально-етичних вартостей і суспільних ідеалів народу.

Усе це надає екслібрисам Б. Дроботюка яскравої національної своєрідності, яка особливо виразно прочитується на міжнародних бієнале екслібрису, де твори художника нерідко репрезентують книжковий знак України.

Саме у жанрі екслібрису, як слушно стверджує досвідчена мистецтвознавець Христина Саноцька, Борис Дроботюк «виявив своє оригінальне обдарування, кращі риси своєї творчої індивідуальності. Тонке володіння різцем, засадами композиції та вишуканим образним філософсько забарвленим мисленням. Метафора, алегорія, символ – його улюблені виражальні прийоми – знайшли своє раціональне застосування в мистецтві екслібрису».

Він став нині одним із найпомітніших майстрів українського книжкового знаку, що у львівській графічній школі має виразних представників, творчість яких успішно продовжує. До плеяди відомих львівських екслібристів належали такі митці, як М. Бутович, П. Ковжун, Я. Музика, О. Кульчицька, С. Гебус-Баранецька, М. Старовойтова, В. Курилич, М. Яців, І. Крислач і багато інших».

«Для Б. Дроботюка, – продовжує далі Саноцька, – екслібрис – це не тільки знак власника книжки, але дещо більше. Це ціла розповідь про індивідуальність його як людини, його характер, прикмети вдачі, його життєві зацікавлення, професію, його ставлення до книжки як читача та колекціонера, якісний склад його особистої бібліотеки, і ще багато чого, що художник вкладає в невеличку, майстерну і високохудожню гравюру. Окрім того, книжкові знаки, що виходять з-під різця Бориса Дроботюка, мають ознаки певного стилю, вони змінюються в часі, немов відбиваючи пульс життя суспільства нашої держави. До дивовижності вміє він надати книжковому знакові сучасного дихання.

В основі його праць лежить реалістична концепція, збагачена певними народно-фольклорними елементами, у них відчутна його стильова орієнтація на

українське мистецтво, іконопис, старовинну гравюру. Він добре відчуває стиль та вимовність шрифтових елементів, конструктивну основу кожної літери

Б. Дроботюк. Триптих «Спогад».

задоволення і розповідати не тільки про конкретну людину, але й про наше сьогодення, нашу країну, епоху, про історичну долю і недолю нашого народу.

Останніми роками творчість Б. Дроботюка набирає нових ознак. Він все частіше трактує свої образи в сюрреалістичному дусі, вплітає елементи абстрактні, удосконалює офортну техніку, шукаючи в ній нюансів, переходить від виразних штрихових технік до тонального трактування рисунку та виділення ніжної, делікатної, примхливої лінії. Ці риси його творів сприймаються свіжо та оригінально. Вони цілком сучасні за формою й одночасно не позбавлені певних натяків на національні традиції. Нині праці Б. Дроботюка в ділянці екслібрису стали відомі в багатьох країнах Європи та Америки, оскільки він був нераз учасником світових виставок екслібрисного мистецтва; нераз отримував почесні дипломи» [1].

абетки, знаходить нескінченну кількість її варіантів. Кожний екслібрис Бориса Дроботюка неповторний, як люди, які зустрічаються на його шляху і стають «моделлю» для його екслібрисів, моделлю – у символічному розумінні.

Він має велику уяву, безмежну фантазію, яка дає йому змогу створювати образи за допомогою лаконічних знаків, предметів історичних реалій, дотепних трансформацій прізвища власника книги тощо. Знаходить несподівані ходи в композиції екслібрисних аркушків. Його композиції завжди побудовані на засадах гармонії та художнього ладу. Одним словом, більшість графічних екслібрисів Б. Дроботюка має риси високої майстерності, художньої значущості. Вони здатні приносити естетичне

Завважимо, що праці Б. Дроботюка репрезентують сьогодні український екслібрис не тільки в Україні, але й на міжнародній арені. Він – учасник ряду бієнале світового екслібрису: у Бельгії (1991, 1993), США (Нью-Йорк, 1991), Польщі (1992).

Олійне малярство – це ще одна дуже інтимна, порівняно малознана грань мистецької музики Бориса Дроботюка. У ній в повній мірі знайшли вираз такі прикмети його творчої особистості, як щирість і безпосередність поетичного світосприймання, закоханість у барвну, чуттєву красу життя і врешті вроджений колористичний дар.

Якщо в естампній графіці і, особливо, в екслібрисі Б. Дроботюк виявляє потрібну для цього виду мистецтва синтетичність мислення, певний рівень узагальнення аж до символічної знаковості образу, то у своєму малярстві він дає вираз передусім спонтанному мистецькому переживанню, безпосередності, емоційному враженню від світу.

Б. Дроботюк. “Осінній мотив з місяцем”. 1997 р. Олія.

Зацікавлення олійним малярством художник відчув ще в студентські роки у Вижницькому училищі. Тут, на Буковині, він, уродженець рівнинного Поділля, вперше зіткнувся з красою і чарами гірської природи. Пригадує, як глибоко вразили його душу неповторна настроєвість гір, свіжість тутешньої природи, контрастність кольорів. Це дало йому сильний імпульс до малювання. Він разом з товаришем по училищу Дмитром Парутою використовував кожну вільну хвилину, щоб вибратися в гори на етюди. При тому завжди керувався мудрими вказівками свого першого вчителя Олександра Чернецького.

Від того часу малярство стало для Б. Дроботюка особливою сферою – засобом інтимного творчого самовиразу і свого роду відпочинком душі в проміжках між основними заняттями графікою та екслібрисом.

Улюбленим жанром Б. Дроботюка є пейзаж, а точніше пленерний етюд. На десятках своїх, як правило, невеличких за розмірами пейзажних етюдів він змалював добре знані з дитинства мальовничі краєвиди Поділля, околиці рідного містечка Вишнівця, пейзажі гірської Буковини і взагалі місцевості, де доводилося йому будь-коли відпочивати чи подорожувати. Та що б не малював Б. Дроботюк, пейзажі його завжди позначені печаттю індивідуального малярського бачення. Розкованість і

безпосередність малярського чуття природи зближує його пейзажні етюди з специфічною виразністю народного, наївного малярства. Водночас у його пейзажах відчуються культура художника-професіонала та якась особлива теплота і щирість, що пливають із серця художника, осяюючи любов'ю навколишній світ. Б. Дроботюк милується в насичених, соковитих і контрастних кольорах, у романтичних, настроєвих мотивах природи. І вроджене обдарування його ніколи не підводить – і не тільки в малярстві, але й в естампній графіці, коли він, наприклад, з великим тактом кольорує аквареллю свої офортні композиції.

Сьогодні з впевненістю можна стверджувати, що секрет творчого успіху Бориса Дроботюка полягає не тільки у мірі таланту, даного йому від Бога, але й у характері його щирого позитивного відношення до світу, до оточуючих людей, до України. Він щиро любить свій край, пишається його красою, вболіває за його долю.

Як мистець він прагне оспівати у власних творах духовну гідність свого народу. Саме це синівське почуття є в його житті тим життєдайним джерелом, яке постійно живить, обновляє і наповнює свіжими соками всю його графічну та малярську творчість.

EX.L. «Замкнута»

1. Саноцька Х. Естампний екслібрис: Майстер Борис Дроботюк // Палітра друку. 1988. № 3. С. 78 – 79. 2. Яців Р. Вступ до каталога: Борис Дроботюк. Станкова графіка, екслібрис. Каталог. Львів, 1991.